

**ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
КОНСТИТУЦИЯ СУДЫ
БИЛГЕЛӘМӘСЕ**

Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетының 2012 елның 6 сентябрендәге 6250 номерлы каары белән расланган Өч hәм аннан күбрәк балалары булган гражданнарга жир кишәрлекләре бирү түрында каарлар кабул итү тәртибенең I бүлгегендәге 4 пункты hәм II бүлгегендәге 7 пункты нигезләмәләре, шулай ук II бүлгегендәге 1 пункты белән үзенең конституциячел хокуклары hәм ирекләре бозылуга карата гражданка О.Н. Меркурьевая шикаяте буенча

Казан шәһәре

2018 елның 29 октябре

Татарстан Республикасы Конституция суды, Рәисе Ф.Г. Хөснәтдинов, судьялары Ф.Р. Волкова, Л.В. Кузьмина, Э.М. Мостафина, Р.Г. Сәхиева, А.Р. Шакараев составында,

суд утырышында «Татарстан Республикасы Конституция суды түрында» Татарстан Республикасы Законының 44 статьясы нигезендә гражданка О.Н. Меркурьевая шикаятен алдан өйрәнгән судья А.Р. Шакараев бәяләмәсен тыңлаганнан соң

АЧЫКЛАДЫ:

1. Татарстан Республикасы Конституция судына гражданка О.Н. Меркурьевая Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетының 2012 елның 6 сентябрендәге 6250 номерлы каары белән расланган Өч hәм аннан күбрәк балалары булган гражданнарга жир кишәрлекләре бирү түрында каарлар кабул итү тәртибенең (алга таба шулай ук — Тәртип) I бүлгегендәге 4 пункты hәм II бүлгегендәге 7 пункты нигезләмәләре, шулай ук II бүлгегендәге 1 пункты белән үзенең конституциячел хокуклары hәм ирекләре бозылуга карата шикаять белән мөрәжәгать итте.

Тәртипнен I бүлегендәге 4 пункты буенча гражданнарга индивидуаль торак төзелешен, дача төзелешен гамәлгә ашыру, шәхси ярдәмче хужалык алыш бару (йорт янындагы жир кишәрлеке), бакчачылык яки яшелчәчелек белән шөгыльләнү өчен жир кишәрлекен бушлай бирү, әлеге Тәртипнен II бүлегендәге 7 пункты белән каралган очрактан тыш, аларны исемлекләргә керткән вакыттан алыш бер елдан да соңга калмыйча чиратлылык тәртибенде башкарыла.

Күрсәтелгән Тәртипнен II бүлегендәге 7 пункты шуны билгели: мөрәҗәгать итүче жир кишәрлекен сайлап алу процедурасында катнашудан баш тартса яки жир кишәрлекен сайлап алу процедурасы барышында жир кишәрлекеннән баш тартса яисә жир кишәрлекен сайлап алу процедурасында катнашуга житди сәбәпләре булмаган килеш кilmәsə, гаризага «Мөрәҗәгать итүче баш тартты» дигән статус бирелә. Мөрәҗәгать итүченең жир кишәрлекен сайлап алу процедурасында катнашудан баш тартуы яки жир кишәрлекен сайлап алу процедурасы барышында жир кишәрлекеннән баш тартуы яисә жир кишәрлекен сайлап алу процедурасында катнашуга житди сәбәпләре булмаган килеш kilmәve akt (2 нче həm 3 нче күшымталар) həm комиссия беркетмәсе белән рәсмиләштерелә.

Аталган Тәртипнен II бүлегендәге 1 пункты нигезендә Казан шәһәре муниципаль берәмлеке Башкарма комитетының Жир həm милек мөнәсәбәтләре комитеты (алга таба шулай ук — Комитет) жир кишәрлекләрен сайлап алу процедурасын үткәрүнен урынын, көнен həm вакытын билгели həm әлеге процедурада катнашу өчен гражданнарны аларның чиратлары тәртибендә həm булдырылган жир кишәрлекләре саныннан чыгып билгели; жир кишәрлекен сайлап алу процедурасын уздыруга ким дигәндә ике атна кала гражданнарга Комитет тарафыннан билгеләнгән үз чиратлары тәртибендә тапшырылуы турында хәбәр ителә торган заказлы хат белән аны уздыру урыны, көне həm вакыты турында хәбәр ителә; мөрәҗәгать итүчегә хәбәрнамә жибәрелгәннән соң гаризага «Жир кишәрлекен сайлауда катнашу» дигән статус бирелә.

Шикаятында һәм аңа күшүмтә итеп бирелгән документлар күчермәләреннән аңлашылганча, өч баласы булган мөрәҗәгать итүче жир законнары нигезендә дәүләт милкендәге яисә муниципаль милектәге жирләрдән жир кишәрлекен милеккә түләүсез алу хокукина ия. 2013 елда гражданка О.Н. Меркуриева әлеге хокукны тормышка ашыру өчен гариза бирелгән һәм индивидуаль торак төзелешен гамәлгә ашыру өчен жир кишәрлеке алуға хокуки булган гражданнар исемлегенә кертелгән. Шул ук вакытта жир кишәрлеке Татарстан Республикасы Жир кодексының 32.1 статьясындагы 13 пункты нигезендә, әлеге статьяның 15 пунктында каралган очрактан тыш (аның буенча жир кишәрлекен сайлап аудан өч мәртәбә баш тарткан яисә жир кишәрлекен сайлап алу процедурасына өч мәртәбә килми калган очракта, граждан исемлектән төшереп калдырыла), исемлекләргә кергән көннән алыш бер елдан да соңга калмыйча чиратлылык тәртибендә тапшырылырга тиеш булага карамастан, ул гайләгә бирелмәгән.

Мөрәҗәгать итүче күрсәткәнчә, ул 2017 елның июненде жир кишәрлекен сайлап алу процедурасына чакырылган булган. Гражданка О.Н. Меркуриева тәкъдим ителгән жир кишәрлекеннән баш тарткан, чөнки жир кишәрлеке аңа Казан шәһәре чикләрендә түгел, ә муниципаль район территориясендә тәкъдим ителгән. Жир кишәрлекен сайлап алу процедурасы барышында, ул билгеләгәнчә, аңа шул хәбәр ителгән: тәкъдим ителгән жир кишәрлекеннән баш тарткан очракта, Тәртипнең I бүлегендәге 4 пункты һәм II бүлегендәге 7 пунктының дәгъвалана торган нигезләмәләре буенча жирле үзидарә органнары жир кишәрлекен бер елдан да соңга калмыйча бирү бурычыннан азат ителәчәкләр. Шуңа бәйле рәвештә гражданка О.Н. Меркуриева жир кишәрлекен сайлап алу актын имзаларга мәжбүр булган, ләкин соңыннан жир кишәрлекеннән баш тарткан һәм процедураны рәсмиләштерүне тәмамлау өчен документлар тапшырмаган.

Мөрәҗәгать итүче раславы буенча, Татарстан Республикасы Жир кодексы гражданнарга жир кишәрлекләрен исемлекләргә кергән көннән алыш бер елдан да соңга калмыйча чиратлылык тәртибендә бирүдән тайпылуның

бердәнбер мөмкинлеге буларак аларның жир кишәрлекен сайлап алушдан өч мәртәбә баш тартуын яисә жир кишәрлекен сайлап алу процедурасына өч мәртәбә килмәвен күздә tota.

Тәртипнең I бүлегендәге 4 пункты həm II бүлегендәге 7 пунктының дәгъвалана торган нигезләмәләре исә гражданнарга жир кишәрлекләрен исемлекләргә кергән көннән алыш бер елдан да соңга калмыйча чиратлылык тәртибендә бирудән тайпылу мөмкинлеге буларак аларның жир кишәрлекен сайлап алушдан бер мәртәбә баш тартуын яисә жир кишәрлекен сайлап алу процедурасына бер мәртәбә килмәвен билгелиләр. Димәк, гражданка О.Н. Меркурьевна фикере буенча, дәгъвалана торган нормалар фактта тәкъдим ителгән беренче сайлап алуда ук жир кишәрлекенә ризалашырга мәжбүр итәләр, чөнки баш тарту шунда ук жирле үзидарә органын жир кишәрлекен бер ел эчендә бириү буенча гавами-хокукый бурычыннан азат итүгә китерәчәк.

Татарстан Республикасы Жир кодексының 32.1 статьясындағы 13 пунктының икенче həm өченче абзацлары шуны күздә тоталар: жирле үзидарә органнары жир кишәрлекләрен сайлап алу процедурасын уздыру урынын, көнен həm вакытын билгелиләр həm гражданнарны чиратлылык həm табылган жир кишәрлекләре саны нигезендә әлеге процедурада катнашу өчен билгелиләр; жирле үзидарә органы тарафыннан билгеләнгән гражданнарга жир кишәрлекен сайлап алу процедурасы уздырыла торган көнгә кадәр 14 көннән дә соңга калмыйча аны уздыру урыны, көне, вакыты турында адресатка тапшырылуы хакында белдерү кәгазе булган заказлы хат, телеграмма жибәреп яисә аларга хәбәрнамәне имза алыш тапшыру юлы белән хәбәр ителә.

Шуның белән, мөрәжәгать итүче билгеләгәнчә, республика закон чыгаручысы жир кишәрлекләрен сайлап алу процедурасын уздыру урынын, көнен həm вакытын, шулай ук күрсәтелгән процедурада катнашу өчен гражданнарны турыдан-туры жирле үзидарә органнары билгели дип төгәл həm ачык билгеләп, шул ук вакытта аларның әлеге вәкаләтләрен тапшыруны,

шулай ук әлеге каарларны алар исеменнән ниндидер учреждениеләр тарафыннан кабул итүне рөхсәт итмәгән. Ләкин Тәртипнәң II бүлегендәге дәгъвалана торган 1 пункты буенча жир кишәрлекләрен сайлап алу процедурасын уздыру урынын, көнен, вакытын һәм анда катнашучы гражданнарны жирле үзидарә органы түгел, ә муниципаль казна учреждениесе булган Комитет билгели.

Шулай итеп, гражданка О.Н. Меркутьева фикере буенча, дәгъва белдерелә торган нигезләмәләр Татарстан Республикасы Жир кодексы билгеләгән жир кишәрлекләрен биры шартларын үзгәртәләр. Шул ук вакытта Татарстан Республикасы Конституциясенең 24 статьясы (икенче өлеш) нигезендә жирле үзидарә органнары эшчәнлеге законлы характерга ия булырга тиеш. Шуның белән, ул санаганча, дәгъвалана торган нормалар хокук өстенлеге конституциячел принцибына турыдан-туры каршы киләләр, бу исә тигезлек һәм гаделлек конституциячел принципларын бозуга да китерә.

Бәян ителгәннәр нигезендә мөрәжәгать итүче Татарстан Республикасы Конституция судыннан Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетының 2012 елның 6 сентябрендәге 6250 номерлы каары белән расланган Өч һәм аннан күбрәк балалары булган гражданнарга жир кишәрлекләре биры турында каарлар кабул итү тәртибенең I бүлегендәге 4 пункты һәм II бүлегендәге 7 пункты нигезләмәләрен, шулай ук II бүлегендәге 1 пунктын Татарстан Республикасы Конституциясенең 24 (икенче өлеш), 28 (беренче һәм икенче өлешләр), 29 (беренче өлеш) һәм 38 (беренче һәм өченче өлешләр) статьяларына туры килми дип тануны сорый.

2. Татарстан Республикасы Конституциясенең 109 статьясы (дүртенче өлеш) һәм «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 3 статьясындагы бишенче өлеше нигезендә Татарстан Республикасы Конституция суды гражданнарының конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата шикаятыләр буенча һәм судлар

таләпләре буенча Татарстан Республикасы законының яисә аның аерым нигезләмәләренең, Татарстан Республикасы Президенты һәм Министрлар Кабинеты, шулай ук жирле үзидарә органнары норматив хокукий актларының конституциячеллеген тикшерә. Шуңа күрә мөрәжәгать итүче дәгъва белдерә торган норматив хокукий акт Татарстан Республикасы Конституция суды карамагындагы норматив хокукий актлар категориясенә туры килә һәм Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килү-килмәве мәсьәләсендә карап тикшерелергә мөмкин.

«Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 100 статьясындагы беренче өлеше нигезендә Татарстан Республикасы Конституция судына конституциячел хокукларның һәм ирекләрнең бозылуына карата шикаять белән Татарстан Республикасы законы, Татарстан Республикасы Президентының һәм Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының, жирле үзидарә органнарының норматив хокукий актлары белән хокуклары һәм ирекләре бозылган гражданнар һәм аларның берләшмәләре мөрәжәгать итәргә хокуклы.

«Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 101 статьясы буенча Татарстан Республикасы законы яисә башка норматив хокукий акт белән конституциячел хокуклар һәм ирекләрнең бозылуына шикаять биrud мөмкин була, әгәр закон яисә башка норматив хокукий акт гражданнарның конституциячел хокукларына һәм ирекләренә кагылса; закон яисә башка норматив хокукий акт, аны карау судта яисә башка органда төгәлләнгән яки башланган конкрет эштә кулланылса яки кулланылырга тиеш булса. Шуңа бәйле рәвештә шикаятькә күшымта итеп бирелгән документлар күчермәләре «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 100 статьясындагы икенче өлеше нигезендә дәгъвалана торган нигезләмәләрнең мөрәжәгать итүченең конкрет эшен хәл иткәндә кулланылуын раслый торган итеп каралырга мөмкин. Шуның белән шикаять тиешле мөрәжәгать итүче тарафыннан бирелгән, «Татарстан Республикасы

Конституция суды түрүнда» Татарстан Республикасы Законының 101 статьясында билгеләнгән шикаять бирү таләпләренә туры килә.

Шул ук вакытта шуны билгеләп үтәргә кирәк: гражданка О.Н. Меркуриева үз шикаятендә Тәртипнең II бүлегендәге 1 пунктының конституциячеллеген Казан шәһәре муниципаль берәмлеке Башкарма комитетының Жир һәм милек мөнәсәбәтләре комитетын гражданнарга түләүsez жир кишәрлеге бирү процедурасын гамәлгә ашыру буенча вәкаләтле орган буларак билгеләүнен законлы булу-булмавы өлешендә шик астына куя, чөнки, аның фикеренчә, ул жирле үзидарә органы түгел. Шуңа бәйле рәвештә Татарстан Республикасы Конституция суды түбәндәгене билгеләп үтүне кирәк дип саный.

«Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары түрүнда» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 34 статьясы, «Татарстан Республикасында жирле үзидарә түрүнда» 2004 елның 28 июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының 21 статьясы нигезендә жирле үзидарә органнары структурасын шул исәптән жирле администрация (муниципаль берәмлекнең башкарма-күрсәтмә органы) тәشكил итә.

Казан шәһәре муниципаль берәмлеке вәкиллекле органының 2005 елның 17 декабрендәге 3-5 номерлы карары белән расланган Казан шәһәре муниципаль берәмлеке Уставының 38 статьясы һәм 39 статьясындагы 3 өлешенең үзара бәйле нигезләмәләре буенча Казан шәһәре муниципаль берәмлеке Башкарма комитеты жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү, шулай ук Казан шәһәре жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру буенча вәкаләтләр йөкләнгән Казан шәһәре жирле үзидарәсенең башкарма-күрсәтмә органы булып тора, аның структурасына территориаль һәм тармак (функциональ) органнар керә.

Тармак (функциональ) органнар исәбенә «Казан шәһәре муниципаль берәмлеке Башкарма комитеты структурасы түрүнда» Казан шәһәр

Думасының 2010 елның 6 декабрендәге 4-2 номерлы каары буенча Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетының Жир һәм милек мөнәсәбәтләре комитеты керә.

Казан шәһәр Думасының 2010 елның 29 декабрендәге 20-3 номерлы каары белән «Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетының Жир һәм милек мөнәсәбәтләре комитеты» муниципаль казна учреждениесе турында нигезләмә расланган, аның буенча Комитет — Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитеты органы, аның эшчәнлегенең предметы һәм максаты булып жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне, шулай ук законнарда билгеләнгән тәртиптә тапшырылган Казан шәһәре жирле үзидарә органнарының муниципаль хокукий актлары белән билгеләнгән дәүләт вәкаләтләрен, атап әйткәндә, Казан шәһәренең муниципаль милкендәге мөлкәтне һәм мөлкәти хокукларны биләү, алардан файдалану һәм алар белән эш итүне гамәлгә ашыру өлкәсендә үз компетенциясе кысаларында идарә итү функцияләрен башкару тора.

Шулай итеп, Тәртипнең II бүлегендәге мөрәжәгать итүче тарафыннан дәгъвалана торган 1 пунктының Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килү-килмәве мәсьәләсендә билгесезлек юк. Шуңа күрә «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 46 статьясындагы беренче өлешенең 2 пункты белән үзара бәйләнештә 39 статьясындагы икенче өлешенең 1 пункты нигезендә мөрәжәгать итүченең шикаяте әлеге өлештә бирелергә тиешсез була һәм Татарстан Республикасы Конституция суды тарафыннан карауга кабул ителә алмый.

Тәртипнең I бүлегендәге 4 пункты һәм II бүлегендәге 7 пункты нигезләмәләренең конституциячеллеген тикшерүгә килгәндә, шикаятьне әлеге өлештә Татарстан Республикасы Конституция суды тарафыннан карауга алудан баш тарту өчен нинди дә булса нигезләр юк.

3. Татарстан Республикасы Конституция судына шикаять биргәндә, күпбалалы ана булганга һәм авыр матди хәлдә булганга күрә, гражданка

О.Н. Меркульева тарафынан үзен дәүләт пошинасын түләүдән азат итү турында үтенеч белдерелгән.

«Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 42 статьясы нигезендә Татарстан Республикасы Конституция судына мөрәҗәгать иткәндә дәүләт пошинасы федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә алына. Россия Федерациясе Салым кодексының 333.23 статьясындагы 3 пункты эчтәлегеннән аңлашылганча, Татарстан Республикасы Конституция суды, мөрәҗәгать итүченең матди хәленнән чыгып һәм белдерелгән үтенечне исәпкә алып, аны дәүләт пошинасын түләүдән азат итәргә хокуклы.

Шуңа бәйле рәвештә Татарстан Республикасы Конституция суды гражданка О.Н. Меркульева үтенечен канәттәләндерергә һәм аны дәүләт пошинасын түләүдән азат итәргә мөмкин дип саный.

Бәян ителгәннәр нигезендә, «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 3 статьясындагы бишенче өлешенә, 39 статьясындагы икенче өлешенең 1 пунктына, 42, 44 статьяларына, 45 статьясындагы беренче һәм икенче өлешләренә, 51 статьясындагы беренче өлешенә, 66 статьясындагы бишенче өлешенә, 100 һәм 101 статьяларына таянып, Татарстан Республикасы Конституция суды

билгеләде:

- Гражданка О.Н. Меркульева шикаятең Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетының 2012 елның 6 сентябрендәге 6250 номерлы карапы белән расланган Өч һәм аннан күбрәк балалары булган гражданнарга жир кишәрлекләре бирү турында каарлар кабул итү тәртибенең II бүлегендәге 1 пунктының конституциячеллеген тикшерү өлешендә карауга алудан баш тартырга, чөнки әлеге өлештә ул «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының шикаять бирелергә мөмкин дигән таләпләренә җавап бирми.

- Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетының 2012 елның 6 сентябрендәге 6250 номерлы карапы белән расланган Өч һәм

аннан күбрәк балалары булган гражданнарга жир кишәрлекләре бирү турында караплар кабул итү тәртибенең I бүлегендәге 4 пункты һәм II бүлегендәге 7 пункты нигезләмәләре белән үзенең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата гражданка О.Н. Меркуьевая шикаятен карауга кабул итәргә.

3. Бу шикаять буенча Татарстан Республикасы Конституция суды Билгеләмәсе катый һәм аңа карата шикаять бирелми.

4. Гражданка О.Н. Меркуьевая үтенечен канәгатьләндерергә һәм аны дәүләт пошлинасын түләүдән азат итәргә.

5. Кабул ителгән карап турында якларга — гражданка О.Н. Меркуьевага һәм Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетына хәбәр итәргә.

6. Бу эш буенча докладчы судья итеп Татарстан Республикасы Конституция суды судьясы А.Р. Шакараевны билгеләргә.

7. Татарстан Республикасы Конституция суды тарафыннан әлеге эшне карап тикшерү көнен Татарстан Республикасы Конституция суды утырышларында эшләрне тыңлау чираты тәртибендә билгеләргә.

8. Әлеге Билгеләмә «Татарстан Республикасы Конституция суды хәбәрләре»ндә басылып чыгарга тиеш.

№ 31-О

**Татарстан Республикасы
Конституция суды**